

گزارش کامل همایش بزرگداشت روز سهروردی

سومین پیش همایش بزرگداشت روز جهانی فلسفه با نام "همایش بزرگداشت روز سهروردی" چهارشنبه و پنجشنبه ششم و هفتم مردادماه در زنجان برگزار شد.

این همایش صبح چهارشنبه، ششم مرداد ۱۳۸۹ در سالن سهروردی دانشگاه زنجان افتتاح شد.

به گزارش روابط عمومی مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران، دکتر دکتر طاهره کمالی زاده دبیر همایش، دکتر متفکر آزاد رییس دانشگاه زنجان، دکتر غلامرضا اعوانی معاون علمی کنگره و آیت الله واعظی امام جمعه زنجان سخنرانان مراسم افتتاحیه بودند.

دکتر غلامرضا اعوانی رئیس مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه گفت: سهروردی متفکری بزرگ بوده است که خوشبختانه به همت بزرگانی چون هانری کربن و دکتر دینانی به جامعه ایران معرفی شده است.

رئیس مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران تصریح کرد: سهروردی معنای حکمت را در شرق احیاء کرده است. وی اثبات کرده که حکمت به معنای واقعی کلمه، شرقی است. بنابراین اگر فلسفه در غرب به نیپیلیسم انجامیده به علت جدایی فلسفه از حکمت از همان دوران یونان باستان است.

دبیر علمی همایش بزرگداشت روز جهانی فلسفه از سال ۲۰۱۰ سپس به ارائه تاریخچه‌ای از روز جهانی فلسفه و چگونگی موافقت یونسکو مبنی بر برگزاری این برنامه پرداخت و گفت: ما اولین کشور آسیایی هستیم که میزبان ویژه برنامه‌های این روزیم. من سه سال پیش در سفری به یونسکو از کم و کیف این موضوع جویا شدم که پس از پیگیری‌های بسیار یونسکو موافقت کرد برنامه بزرگداشت این روز در سال ۲۰۱۰ در ایران برگزار شود.

دکتر متفکر آزاد رئیس دانشگاه زنجان نیز در مراسم آغاز به کار این همایش گفت: در زمانه‌ای که انسان‌های کاذب به وجود آمده‌اند چنین همایش‌هایی غنیمتی است که می‌تواند جوانان تشنه حقیقت را به سرچشمه زلال حقیقت برساند. در همین راستا شیخ اشراق و بزرگانی چون ایشان از برکاتی هستند که ما وظیفه داریم از آنها بهره ببریم.

در ادامه دکتر طاهره کمالی زاده دبیر اجرایی همایش سهروردی با اشاره به اهمیت این فیلسوف در تاریخ فلسفه اسلامی، سهروردی را از مفاخر و مشاهیر ایران اسلامی معرفی کرد که اهل خطه عالمخیز زنجان است.

آیت الله واعظی امام جمعه زنجان به عنوان سخنران بعدی افتتاحیه همایش بزرگداشت سهروردی گفت: من بدون واسطه از مرحوم علامه طباطبایی شنیده‌ام که می‌گفتند شیخ اشراق سرش را در راه تشیع داد.

وی افزود: خواجه نصیرالدین طوسی و ابونصر فارابی همیشه مدافع تشیع بوده‌اند بنابراین ما باید از این فرصت استفاده و اهل بیت و تشیع را معرفی کنیم.

بعد از آن دکتر غلامحسین ابراهیمی دینانی در مورد «نور و ظلمت در فلسفه سهروردی» سخنرانی کرد.

استاد فلسفه دانشگاه تهران گفت: در ظاهر به نظر می‌رسد یکجا با جای دیگر فرقی نمی‌کند در حالی که نقطه به نقطه عالم با هم فرق می‌کند بنابراین حتماً زنجان چیزی داشته که سهروردی در آن متولد شده است.

وی افزود: شاید بتوان گفت مهجورترین فیلسوف در تاریخ ما سهروردی باشد. متأسفانه یکی از ایرادهای ما ایرانی‌ها این است که تاریخ نمی‌دانیم. وقتی که او را در حلب از سن ۳۶ تا ۳۸ سالگی شهید کردند فقهای خشک حلب به وی صفت مقتول را دادند و وی را شهید نامیدند.

دینانی تصریح کرد: سهروردی می‌گوید من احیاءکننده حکمت خسروانی‌ام یعنی "حکمت کیخسرو المبارک". پادشاه ایران باستان با دیکتاتور فرق دارد چرا که حکمت اصلیش در ایران است.

وی ادامه داد: غربی‌ها لحظه به لحظه و قدم به قدم با تاریخ خود جلو می‌روند ما اما تاریخ خود را رها کرده‌ایم.

دینانی گفت: هگل در یک سخنرانی رسمی گفته است معنویت در جهان نخستین بار با طرح مسئله نور از طریق ایران مطرح شد. سهروردی فیلسوف نور است اما وی با اینکه احیاءکننده حکمت ایرانی است به جرأت می‌توان گفت در بین همه فیلسوفان اسلامی هیچ فیلسوفی در تاریخ فلسفه اسلامی به اندازه او با قرآن آشنا نیست.

نشست «حکمت اشراق و فلسفه و منطق»

در جلسه «حکمت اشراق و فلسفه و منطق» که پس از سخنرانی‌های افتتاحیه برگزار شد دکتر احمد بستانی از پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات اجتماعی جهاد دانشگاهی با موضوع «بررسی برخی وجوه سیاسی عالم خیال در حکمت اشراق»، دکتر مریم خوشدل روحانی از دانشگاه زنجان با محور «حرکت و تغییر در برازخ، از نظر سهروردی»، دکتر نجفقلی حبیبی از دانشگاه تهران با موضوع «مغالطه و کاربرد آن در فلسفه سهروردی» و دکتر اسدالله فلاحی از دانشگاه زنجان با موضوع «قضیه بتاتاه در سهروردی» سخنرانی کردند.

دکتر حبیبی با تأکید بر جایگاه علم منطق در آثار سهروردی گفت: مغالطه‌ها یکی از مباحث مهم علم منطق هستند و برای موفقیت در چشم حقایق باید آن‌ها را آموخت.

این استاد دانشگاه با اشاره به اعتراف سهروردی مبنی بر اینکه در باب مغالطه زیاده‌گویی کرده است، گفت: سهروردی در حکمة‌الاشراق بیش از حد به موضوع مغالطه پرداخته و توجه به موضوع مغالطه در نظر او به سه صورت انجام می‌گیرد.

حبیبی در پایان تأکید کرد: سهروردی معتقد به یکی بودن حقیقت است و همچنین معتقد است حکما در مسائل مهم اختلاف ندارند بنابراین خود را موظف کرده تا بنیان‌های اختلاف را تا آنجا که ممکن است تبیین کند تا همه به وحدت برسند.

در ادامه این همایش «احمد بستانی» عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی به بیان سخنانی با موضوع عالم خیال و حکمت سیاسی اشراقی پرداخت.

وی با بیان اینکه مقام سهروردی در تاریخ اندیشه سیاسی ایران تاکنون چندان مورد توجه سهروردی‌پژوهان نبوده، گفت: شیخ اشراق هرگز برخلاف مشائیان چون فارابی به نگارش رساله مستقل در حوزه اندیشه سیاسی نپرداخته است.

عضو هیئت علمی پژوهشگاه علوم انسانی با بیان اینکه تاریخ فلسفه سیاسی در ایران با فارابی آغاز می‌شود گفت: سهروردی در حوزه اندیشه سیاسی نیز با نقادی نظام فلسفه سیاسی فارابی طرحی نو در حکمت سیاسی در انداخت و می‌توان گفت: با سهروردی دوره‌ای جدید در تاریخ فلسفه سیاسی ایران گشوده می‌شود.

نشست «حکمت اشراق؛ ایران»

در جلسه «حکمت اشراق؛ ایران» که با مدیریت اسدالله فلاحی عصر روز چهارشنبه ششم مردادماه در سالن سهروردی دانشگاه زنجان برگزار شد دکتر رضا کوهکن از مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران با عنوان «نسبت سلمان و سهروردی در نگاه هانری کربن» و دکتر بابک عالیخانی از مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران با موضوع «بررسی واژه هور قلیا در ایران باستان» سخنرانی کردند. دکتر فلاحی هم قضیه بتاتاه در آرای سهروردی را به بحث گذاشت.

دکتر کوهکن با اشاره به نسبت شیخ اشراق و سلمان از نگاه کربن گفت: کربن، این دو را نمونه یتیم و غریبی می‌داند که با کنارگیری از راه عموم پیرو طریق ائمه هستند.

وی تصریح کرد: احادیث بسیار دیگری درباره سلمان وجود دارند که بسیار شبیه به احادیثی‌اند که درباره حضرت فاطمه گفته شده‌اند. پس می‌توان گفت: شناخت جامع شخصیت سلمان مستلزم بررسی احادیث شیعه و سنی است که درباره او نقل شده‌اند.

عضو هیئت علمی مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران که با موضوع "نسبت سلمان و سهروردی در نگاه هانری کرین" سخن می‌گفت، پس از مروری کوتاه بر جایگاه سهروردی در تاریخ ایران، به هانری کرین پرداخت و گفت: کرین طی تحقیقات خود با سلمان و سهروردی به‌خوبی آشنا شد و تحقیقاتی مفصل درباره آنها انجام داد.

دکتر بابک عالیجانی نیز در این نشست تأکید کرد که هورقلیا شهر عالم مثال سهروردی است و بین این شهر و مفهوم خورشید ارتباط برقرار است.

دکتر عالیخانی عضو هیئت علمی مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران که در همایش روز سهروردی در زنجان سخن می‌گفت با طرح این پرسش که جزء قلیا در این واژه چیست و به چه معناست سخنانش را پی گرفت و تصریح کرد: ترکیب هورقلیا را به معنی "اقلیم خورشید" در نظر می‌گیرند و برخی دیگر آن را "صورت خورشید" عنوان می‌کنند.

وی ادامه داد: نظر به تمثیل باستانی "دژ" در ایران باستان و صورت باستانی KALA کالا (کلات) که اصل واژه مورب قلعه به شمار می‌رود می‌توان جزء دوم ترکیب هورقلیا را صورتی از قلعه دانست و کل ترکیب را به معنی "قلعه خورشید" قلمداد کرد.

عالیخانی تصریح کرد: مقصود از قلعه خورشید همان "چنگ دژ" متون پهلوی است که معمولاً با وصل روشن و آفتابی به کار می‌رود و می‌توان ویژگی‌های این دژ آفتابی چنگ را با رجوع به الفبا و کتب پهلوی به دست آورد.

دکتر اسدالله فلاحتی دیگر سخنران همایش سهروردی بود که با موضوع "قضیه بتاته بر سهروردی" سخنرانی کرد.

وی در آغاز سخنرانی خود گفت: سهروردی افزون بر قاعده "ضرورت بتاته" که به کمک آن همه موجهات را به ضروریه فرو می‌کاهد، نظریه مشابهی دارد که به یاری آن همه محصوره‌ها را به موجه کلیه باز می‌گرداند.

وی افزود: سهروردی دو قاعده "ضرورت بتاته" و "محصوره بتاته" بتاته خود را برای ساده‌سازی هر چه بیشتر منطق مشایی و رهاسازی اشراقیان از قیل و قال‌های مشاییان در منطق به‌کار می‌برد و بدین‌سان غل و زنجیرهایی را که بر پای منطق‌دانان مشایی سنگینی می‌کرد از پای عارفان و حکیمان مشایی بر می‌دارد.

عضو هیئت علمی گروه فلسفه دانشگاه زنجان تصریح کرد: نظریه محصوره بتاته و متعهد ساختن محصوره‌های سالیبه به وجود موضوع پیامدهایی به مراتب ناگوارتر از آنچه در ظاهر به نظر می‌رسد در پی دارد و ساده‌سازی مورد نظر سهروردی بیش از حد سهل‌گیرانه و تا حدود زیادی ساده‌انگارانه است.

وی گفت: نظریه محصوره بتاته هر چند به ظاهر غل و زنجیر از پای اشراقیان برداشت اما در واقع بارهای گران بر دوششان نهاد تا نتوانند قدم از قدم بردارند.

فلاحتی در پایان تأکید کرد: اگر حکمت اشراق نسبت به حکمت مشاء برتری‌هایی دارد اما منطق اشراقی نسبت به منطق مشاء نه تنها برتری ندارد بلکه کاستی‌ها و ضعف‌هایی دارد و بنابراین منطق اشراقی هرگز به پای منطق مشایی نمی‌رسد.

میزگرد اخلاق و سهروردی

پس از این نشست، میزگردی به مدیریت خانم دکتر شهین اعوانی و با حضور دکتر غلامرضا اعوانی، دکتر غلامحسین ابراهیمی دینانی، دکتر شهین اعوانی و دکتر محسن جوادی برگزار شد.

در این نشست خانم دکتر اعوانی معاون پژوهشی و تحصیلات تکمیلی مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران بر اهمیت بحث اخلاق تأکید کرد و تصریح نمود: باید چنان فیلسوفان خودمان را معرفی کنیم که با پرسش‌های کنونی‌مان نسبتی داشته باشند. در این میان بحث اخلاق از ضروری‌ترین بحث‌های ما به حساب می‌آید.

غلامحسین ابراهیمی دینانی نیز در این نشست گفت: عدم طرح اخلاق فقط مربوط به شیخ اشراق نیست و دیگر فیلسوفان هم به یک معنا درباره اخلاق بحث نکرده‌اند اما سؤال این است که شما اخلاق اسلامی را چه می‌دانید، اگر منظورتان عقل باشد که همه اخلاق دارند اما اگر تزکیه و مانند آن باشند دیگر اخلاق نمی‌شود.

این استاد فلسفه گفت: اگر کسی به عین‌الیقین بداند که باید راست بگوید به طور قطع راست خواهد گفت. در حالت عادی می‌توان با قانون وضع و مملکت را اداره کرد اما اخلاق بحثی دیگر است.

دینانی تأکید کرد: بحث از اخلاق، حساسیت‌های خاص خود را دارد بنابراین نظر بدون عمل نشدنی است اما از سوی دیگر عمل بدون نظر هم به هیچ نمی‌ارزد.

دکتر غلامرضا اعوانی دیگر شرکت‌کننده در این میزگرد بود که گفت: اگر من موضوعی را بدانم اما آن در من محقق نشود هیچ فایده‌ای ندارد، چون همانطور که افلاطون گفته کسی که دارای فضیلت است و انسانی اخلاقی است خطا نمی‌کند.

وی افزود: البته تعریف انسان نیز مهم است یعنی اینکه ما چه تعریفی از انسان داشته باشیم. غایت حکمت این است که خداگونه شود. انسان در پس تعریف اخلاق، صورتی الهی دارد که باید این صورت الهی بالفعل شود. بنابراین تزکیه اصل حکمت و اخلاق است.

این استاد فلسفه تصریح کرد: اگر فیلسوفان اسلامی در این باره بحث نکرده‌اند شاید به این دلیل باشد که اخلاقی بودن را مفروض گرفته‌اند. بنابراین اگر ما در جامعه خود یک حکیم داشته باشیم که حکمت در او متحقق شده باشد اثر آن را هم خواهیم دید که البته چنین مصداقی وجود ندارد.

دبیر همایش بین‌المللی روز جهانی فلسفه در سال ۲۰۱۰ یادآور شد: به اعتقاد من نظریات اخلاقی غربی نمی‌توانند افراد را در عمل انسان کنند و حتی می‌توان گفت در غرب اخلاق وجود ندارد. نظر سهروردی این است که انسان باید واقعاً خداگونه شود. به بیان دیگر نه فلسفه برای ما عقل ایجاد می‌کند و نه دین. عقل را خداوند تکویناً در ما قرار داده است و مسئله مهم هدایت عقل است.

وی افزود: آنچه اهمیت دارد این است که انسانی که قدرت معرفت دارد معرفت او در چه جهتی است. یعنی جهت عقل بسیار بسیار مهم است.

دکتر محسن جوادی نیز در این نشست گفت: سهروردی مکتب اخلاق ندارد. ممکن است ما چیزی را برای غایت خود تعریف کنیم اما این مسئله غیر از علم اخلاق است. بنابراین سئوالی که می‌توان طرح کرد این است که آیا اساساً اخلاق از شیوه شهود سهروردی استخراج می‌شود یا نه؟ یعنی آیا چنین شهودی در حوزه عملی می‌تواند وجود داشته باشد.

نشست روز دوم

این همایش صبح پنجشنبه؛ هفتم مرداد ۱۳۸۹ در فرهنگسرای اشراق قیدار نبی (ع) پی گرفته شد. در این نشست که به مدیریت دکتر محسن جوادی برگزار شد دکتر غلامرضا اعوانی با موضوع «قاعده امکان اشرف»، دکتر یحیی یثربی از دانشگاه علامه طباطبایی با موضوع «ارزیابی جایگاه سهروردی در تاریخ تفکر اسلامی»، دکتر طاهره کمالی زاده با محور «حسن (نیکویی) و عشق در رساله فی الحقیقه العشق سهروردی» و دکتر محسن جوادی از دانشگاه قم با موضوع «سعادت در حکمت اشراق» سخنرانی کردند.

دکتر غلامرضا اعوانی که با موضوع «قاعده امکان اشرف» در همایش بزرگداشت سهروردی که صبح پنجشنبه هفتم مردادماه در سالن اجتماعات فرهنگسرای اشراق در قیدار نبی برگزار می‌شد، سخنرانی می‌کرد گفت: کسی که مسئله امکان را در تاریخ فلسفه بررسی می‌کند می‌تواند دستاوردهای ارزشمند فلسفه اسلامی را نیز در این زمینه به‌خوبی ببیند.

وی با اشاره به انواع امکان گفت: یکی از انواع امکان، امکان عام است یعنی هرچه ممتنع نباشد ممکن خواهد بود. امکان خاص، امکان اخص، امکان استقبالی و امکان وقوعی از دیگر انواع امکان محسوب می‌شوند اما مهمترین دستاورد شیخ اشراق به نظر من قاعده امکان اشرف است که سهروردی به کمک آن می‌تواند نظام وجود را تصحیح کند.

رئیس مؤسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران خاطر نشان کرد: این قاعده در حکمت ذوقی مطرح می‌شود و گرنه حکمای بحثی آن را نمی‌پذیرند.

وی با اشاره به حالت‌های مختلف قاعده امکان اشرف سخنانش را پی گرفت و گفت: اشکال سهروردی بر فلسفه مشاء بسیار قابل توجه است. سهروردی نظریه‌ای درباره سیر حکمت و انواع آن مطرح کرده که شامل انبیا هم می‌شود. از سوی دیگر جالب است که سهروردی در بحث از حکمای الهی از حکمای هند نیز نام می‌برد.

دکتر محسن جوادی هم با اشاره به اینکه فارابی و سهروردی هر دو سعادت را جزو حکمت نظری می‌دانند و نه حکمت عملی، گفت: این دو در ابتدا سعادت را مشخص می‌کنند و سپس بر مبنای آن می‌گویند که در عمل چه باید کرد.

وی گفت: فارابی یکی از برجسته‌ترین نمایندگان تفکر مشایی است و مقایسه او با سهروردی که برجسته‌ترین چهره حکمت اشراقی است می‌تواند نشان دهد که تلاش سهروردی چه نتایجی در پی داشته است.

عضو هیئت علمی دانشگاه قم افزود: نخستین نکته مشترک در هر دو این است سعادت را جزء حکمت نظری می‌دانند و نه حکمت عملی؛ بنابراین می‌توان این دو را سعادت‌باور دانست به این معنا که در ابتدا سعادت را مشخص می‌کنند و بر مبنای آن می‌گویند در عمل چه باید کرد. اما نکته دوم مشترک میان این دو این است که آنها در بحث از سعادت، بر اساس شناخت انسان (انسان‌شناسی) عمل می‌کنند یعنی به نظر آنها برای دانستن سعادت نخست باید بدانیم که انسان چیست؟

جوادی در ادامه به نقاط اختلاف سهروردی و فارابی پرداخت و گفت: فارابی در سخنانش در باب انسان کاملاً در سنت مشایی قرار دارد. حال آنکه سهروردی حکیمی اشراقی است. فارابی انسان را ظهور و بروز عقلانیت می‌داند. این تفاوت خودش را در اینجا نشان می‌دهد که سعادت از دیدگاه فارابی یک علت ندارد بلکه مجموعه‌ای از عوامل است که سعادت را می‌سازد در حالی که دیدگاه سهروردی حتی اگر این موارد هم وجود داشته باشند نقش مقدمه را دارند و آنچه که اهمیت دارد رهایی است.

دکتر طاهره کمالی‌زاده نیز آخرین سخنران همایش بزرگداشت سهروردی بود که درباره "حسن و عشق در رساله فی حقیقه الاعشق سهروردی" سخنرانی کرد.

وی گفت: هر چند در منظومه اشراقی سهروردی فقط یک رساله به عشق اختصاص یافته اما وی حق حقیقت سه گانه حسن، عشق و حزن را به خوبی در آنها ادا کرده است. در رساله فی حقیقه الاعشق این سه گانه منشاء مابعدالطبیعی دارند و از عقل کل ناشی شده‌اند.

کمالی‌زاده افزود: سه گانه حسن، عشق و حزن در واقع سه اصل آسمانی‌اند که یک بار در دادستان آدم و ملائکه و بار دیگر به نحو کامل‌تر در داستان یوسف، یعقوب و زلیخا طرح شده‌اند که در اندیشه اشراقی با حفظ هویت ملکوتی خود به جهان مادی ما آمده و هر یک مظهري یافته‌اند.

دکتر یثربی هم در این نشست به برخی از خصایص فکری سهروردی اشاره کرد و شجاعت، منات طبع و نوآوری وی را ستود و همچنین بر ضرورت فراتر رفتن از وی تکیه کرد.

میهمانان همایش سهروردی عصر پنج‌شنبه به زادگاه سهروردی «سهرورد» رفتند و در نشستی که دکتر دینانی، دکتر اعوانی و دکتر یثربی از جمله سخنرانان آن بودند شرکت کردند.